

Academic Article:

Received: 2024-01-20;

Revised: 2024-02-20;

Accepted: 2024-03-25.

อารักษ์ นัต เนียะตา: ผีผู้ปกป้องในบริบทสังคมไทย พม่าและกัมพูชา
Arak, Nat, Nyatha: Protective Ghosts in the Context of Thai, Burmese, and
Cambodian Societies

พระปลัดระพิน พุทธิสารโร*¹, ดิเรก ด้วงลอย², มัลลิกา ภูมะธน³
Phrapalad Raphin Buddhisaro¹, Direk Duangloy², Mallika Phumathon³

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์²,
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์³
Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Sawan Campus²,
Faculty of Management Sciences, Nakhon Sawan Rajaphat University³
First/Corresponding Author, E-mail: raphind@yahoo.com*

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับอารักษ์หรือผีผู้ปกป้องในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน โดยเป็นการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยแล้วนำเสนอในรูปแบบบทความทางวิชาการ ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดเรื่องผีผู้ปกป้องมีความสัมพันธ์กับระบบคิดเรื่องผี ซึ่งเป็นวิถีของภูมิภาคของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ผีเป็นสิ่งที่อยู่กับสังคมนับแต่อดีต โดยไทยใช้คำว่า อารักษ์ พม่าใช้คำว่า นัต ส่วนเขมรใช้คำว่า เนียะตา แต่มีความหมายเป็นชนิดของผีระดับสูงที่มีเป้าหมายเป็นผู้ปกป้อง รักษา ดินแดน รูปแบบของผีผู้ปกป้อง เป็นลักษณะร่วมของพัฒนาการในสังคมไทย พม่าและกัมพูชา ซึ่งมีหน้าที่ทางศีลธรรมและกลไกควบคุมทางสังคมนับแต่อดีตและส่งผลต่อเป็นเกณฑ์ทางสังคมในปัจจุบัน องค์ความรู้ใหม่ คือ ความเชื่อเรื่องผี วิญญาณได้ยกระดับกลายเป็นผู้ปกป้องในวิถีของสังคมแห่งอนาคต

คำสำคัญ: อารักษ์, นัต, เนียะตา, ผีผู้ปกป้อง

Abstract

This article explores the concept of guardian spirits within Thailand and its neighboring countries. Drawing upon historical documents and scholarly research, the study is presented in the form of an academic paper. Findings indicate that the notion of guardian spirits is intrinsically linked to the broader concept of ghosts, which are deeply embedded in the cultural fabric of Southeast Asian societies. This connection underscores the

longstanding presence of ghost beliefs in the region. In Thailand, the term “Arak” is used; in Burma, “Nat”; and in Cambodia, “Nyatha”—each referring to elevated spiritual entities whose primary role is to protect and safeguard territorial boundaries. The manifestation of ghosts and guardian spirits reflects a shared cultural trait among Thai, Burmese, and Cambodian societies. These entities have historically fulfilled moral and social regulatory functions, evolving into enduring social norms that persist today. Contemporary understandings and beliefs surrounding spirits have further elevated their status, positioning them as guardians within the sociocultural framework of Southeast Asia.

Keywords: Arak, Nat, Nyatha, Guardian Ghost

บทนำ

แนวคิดที่ว่าด้วยเรื่องผู้ปกปักรักษา โดยอาศัยแนวคิดในรูปแบบต่าง ๆ นำไปสู่การสร้างสิ่งเชื่ออันสัมพันธ์กับโลกทัศน์ทางสังคมและความเชื่อ ฝึเป็นสิ่งที่อยู่กับสังคมในแต่อดีตในทุกสังคม หากกล่าวในภูมิภาคอุษาคเนย์ จะพบว่า แนวคิดความเชื่อ ผู้ปกปักรักษามีมาตลอด กระทั่งมีศาสนาเข้ามาทำหน้าที่แทน ทำให้แนวคิดเรื่องผีถูกประดิษฐ์ออกแบบไปในลักษณะของฝึในรูปแบบอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากฝึแบบเดิม ดังนั้น ฝึ-ผู้ปกปักรักษาจึงเป็นพัฒนาการร่วมของสังคม ในกัมพูชา ไทย พม่า ที่สะท้อนถึงความเชื่อ รูปแบบความเชื่อ และกลไกควบคุมทางศีลธรรมในการทำหน้าที่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิตที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน อารักษ์ นัตและเนียะตาจึงเป็นตำนานเรื่องราวเกี่ยวกับฝึผู้ปกปักรักษาที่มีตำนานและความเชื่อรอบ ๆ ในสังคมไทย กัมพูชาและพม่า ส่วนใหญ่มักถูกนำเสนอในรูปแบบของนิทานพื้นบ้านหรือตำนานท้องถิ่นในแต่ละประเทศโดยมีลักษณะเด่นคือการปกป้องทรัพย์สินหรือสถานที่สำคัญของชุมชนในพื้นที่นั้นๆ หรือมีบทบาทเป็นผู้คุ้มครองความเป็นอิสระของชาวบ้าน ดังนั้นในบทความนี้จะได้ทำการศึกษาและสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการทางความเชื่อที่เนื่องด้วยฝึ วิญญาณ และพัฒนาไปเป็น “ผู้ปกปักรักษา” ที่มีความหมายเป็นศูนย์กลางทางความเชื่อที่มีนัยของการเป็นสรวงหรือที่พึ่งก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเข้ามามีบทบาทแทนที่ในอุษาคเนย์พื้นที่ที่ทำการศึกษานในไทย พม่าและกัมพูชา ซึ่งจะได้ทำการศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอต่อไป

นัต: ฝึผู้ปกปักรักษาในบริบทสังคมพม่า

นัต เป็นคำเรียกของผู้ปกปักรักษาสัญชาติพม่าที่มีฐานศัพท์จากคำว่า นาถะ ซึ่งแปลว่า ที่พึ่งในภาษาบาลี พม่าออกเสียงว่า นะต๋ อันเป็นความเชื่อเกี่ยวกับฝึในสังคมพม่า โดยมีการจำแนกเป็นนัตชั้นล่าง ที่หมายถึงวิญญาณของฝึแบบทั่วไป คงเหมือนผู้ปกปักรักษาทั่วไปแบบฝึบ้าน ฝึเรือนหรืออารักษ์ในแบบพื้นบ้านไทย เจ้าป่า เจ้าเขา รุกขเทวดา ฝึบ้าน ฝึเรือน เป็นต้น ความเชื่อดั้งเดิมที่แพร่หลายในหมู่คนชนบทเชื่อว่าวิญญาณของผู้พิทักษ์ป่าหรือเจ้าป่า เรียกว่า ตอของนัต (တဝတဝေဝ်) และวิญญาณของผู้พิทักษ์ภูเขาหรือเจ้าเขา เรียกว่า ตองของนัต (တဝင်တဝေဝ်) และดูเหมือนจะทำหน้าที่เป็นตัวยับยั้งการทำลายสิ่งแวดล้อมได้ในจุดหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตัดต้นไม้ขนาดใหญ่จะถูกละเว้นเนื่องจากเชื่อว่า เป็นที่อยู่อาศัยของรุกขเทวดา

หรือที่เรียกว่า ย็อกกาโซ (ยอกฺกัช) เพราะการกระทำเช่นนี้จะนำมาซึ่งความโกรธกริ้วแก่ผู้กระทำความผิด อีกประเภทหนึ่งเรียกว่า อเทนต์ อาจเรียกว่า นัต ทางราชการเรียกว่า นัตหลวง หรือนัตที่เป็นเทวดาศืออยู่บน หกชั้นฟ้า เป็นต้น (Braun, 2001) ในสังคมพม่ามีนัตในประเภทนี้ 37 ตน โดยมีพัฒนาการจากการเป็นมนุษย์ แล้วตายโหงหรือตายแบบไม่ปกติ ตายด้วยโรคระบาดหรือถูกลอบสังหาร เพราะเชื่อว่า ยังมีแรงจิตและ ฤทธาภาพสูงกว่าผีทั่วไป สังคมพม่าคงเหมือนกับสังคมทั่วไปที่มีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณและผี จนกระทั่ง เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามามีอิทธิพลในสังคมพม่า ดังปรากฏหลักฐานในสมัยพระเจ้าอโนรธามังช่อแห่งราชวงศ์ พุกาม ซึ่งนำพระพุทธศานานิกายเถรวาทจากอาณาจักรมอญเข้าสู่อาณาจักรพม่าในพุทธศตวรรษที่ 18 ความ เชื่อเรื่องนัตจึงถูกผสมผสานเข้ากับพระพุทธศาสนา โดยยกเลิกการบูชาตามแบบพื้นบ้าน และนัตบางส่วน ถูกยกระดับให้เป็นนัตหลวงหรือนัตระดับประเทศ พระองค์ได้ตั้งศาลนัตหลวงขึ้นที่เขาสักปาหรือที่เรียกว่า มหาสิรินัต ใกล้เมืองพุกาม โดยมีทั้งหมด 37 ตน โดยนัตที่สำคัญ คือ นัตตัจจาเมง หรือนัตสักรา (พระอินทร์) นัตพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ นัตโยนบะเยง (นัตพระเจ้าเมกุสิสุทธีวงศ์) เป็นต้น

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2489) ทรงกล่าวไว้ในหนังสือเที่ยวเมืองพม่า ว่า มีนัตถึง 37 ตน เรียกว่า นัตมิน (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเรียกว่า แนตมิน) หรือนัตหลวง และมีตำราว่าด้วยเรื่องนัตชื่อว่า มหาคิตะเมกะนี (Maha Gita Megani) ซึ่งอยู่ในคัมภีร์โลกาพยุหะ อันเป็น ตำราประเพณีของพม่า ซึ่งเซอร์ยอช สก็อต เป็นผู้เรียบเรียงหนังสืออธิบายเมืองพม่าเหนือ (Upper Burma Gazetteer) มีรายชื่อเมืองและประวัติของนัตหลวงทั้ง 37 ตน ซึ่งบอกถึงธรรมเนียมลงนัตที่คนทรงส่วนใหญ่จะเป็น ผู้หญิง และนัตแต่ละตนจะมีการขับร้อง การฟ้อนรำ เครื่องดนตรีและเพลงเฉพาะตน โดยในวัดเจดีย์ ขเวสิโกน เมืองพุกาม มีการสร้างนัตที่ทำจากไม้ ขนาดเท่าหุ่นกระบอกที่มีครบอยู่ 37 ตนเพียงแห่งเดียว ซึ่งแต่ละตัวต่างแต่งตัวด้วยอาภรณ์หลากสี ตั้งอยู่บนฐานชุกชีในวิหารยาวประมาณ 4 ห้อง มีเพียงรูปเดียวที่มีขนาดเท่าคนจริงสวมเครื่องทรงกษัตริย์ นั่นคือ พระอินทร์ผู้เป็นหัวหน้าแห่งนัตทั้งปวง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2489) ทรงได้กล่าวเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ ของนัตในช่วงรัชสมัยของพระเจ้ามินดง เนื่องจากพระเจ้ามินดงได้มีพระดำริให้รื้อศาลนัตแห่งหนึ่งทำให้ พระองค์ประชวร ดังมีข้อความดังนี้

“...ครั้งหนึ่งในรัชกาลพระเจ้ามินดง ผีเนตที่ศาลแห่งหนึ่งดูร้าย ทำให้เกิดอันตรายแก่ผู้คนจน ร้อนถึงพระเจ้ามินดง จึงโปรดให้ทำพิธีส่งวิญญาณด้วยประการอย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยตรัสว่า ผีเนตไป ปฏิสนธิแล้วให้รื้อศาลเสียเถิดคนจะได้หายครันคร้าม

...อยู่ต่อมาพระเจ้ามินดงประชวร มีอาการให้จุกแฉกเป็นกำลัง หมอหลวงถวายพระโอสถ เสวยก็ไม่หาย พวกเข้าเฝ้าปรึกษากันเห็นว่า คงเป็นด้วยถูกผีเนตที่ดำรัสสั่งให้รื้อศาลกระทำร้าย ด้วย ยังมิได้ไปเกิดใหม่ดังพระราชบริหาร จึงให้ทำศาลขึ้นอย่างเดิม พระเจ้ามินดงก็หายประชวร...”

ในหนังสือเที่ยวเมืองพม่าของไพรัตน์ สูงกิจบูลย์ได้กล่าวถึงนัตว่า มีเพียง 37 ตน โดยในช่วงสมัย อาณาจักรพุกาม เหลือนัตอยู่เพียง 22 ตน ต่อมาได้เพิ่มขึ้นในสมัยพระเจ้าอโนรธามังช่ออีก 15 ตน มีผู้ศึกษา

ค้นคว้าแนวคิด หลักฐานและบริบทของนัตไว้จำนวนมาก ซึ่งเป็นการให้แนวคิดในเรื่องผี ความเชื่อเรื่องผู้ปกปักรักษาในสังคมพม่าและในเวลาเดียวกันเป็นการสะท้อนคิดผ่านฐานคิดว่าด้วยเรื่องของอารักษ์ผู้ปกปักรักษา และการอ่อนน้อมร้องขอ ดังปรากฏในศาสนสถานเจดีย์ วัดของพม่าส่วนใหญ่จะมีศาลที่สะท้อนถึงนัต อันเนื่องด้วยความเชื่อของการร้องขอ อ่อนน้อมและผสมผสานระหว่างผีแบบดั้งเดิมกับผีในบริบทของการจัดวางตัวตนในแบบพระพุทธศาสนาดังปรากฏในปัจจุบัน

ภาพ 1 นัต 37 ตนในสังคมพม่าที่มีความหมายเป็นอารักษ์ ซึ่งเป็นอดีตบุรพทิศตรี เป็นต้น เช่น พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ พระเจ้าอลองสิธู (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2563)

เนี่ยะตา: ผีผู้ปกปักรักษาในบริบทสังคมกัมพูชา

สังคมกัมพูชาในสมัยโบราณและปัจจุบันมีความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ สิ่งทีนอกเหนือธรรมชาติเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจหรือเป็นที่พึ่งทางใจ จนกลายเป็นธรรมเนียมในการปฏิบัติต่อกัน แม้ว่าในสมัยปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้เริ่มเห็นห่างไป ความเชื่อเรื่องวิญญาณอารักษ์เนี่ยะตาในความหมายของสังคมเขมร หมายถึง สิ่งที่ทำให้อบอุ่น เป็นที่พึ่งทางใจ เป็นสิ่งที่ให้คำตอบและช่วยแก้ปัญหาได้ (ในกรณีไม่สบาย เจ็บไข้ ป่วย) โดยเชื่อว่า เมื่อมีคนตายไป แต่ดวงวิญญาณยังมีชีวิตอยู่และอาศัยอยู่ใกล้ลูกหลานเพื่อช่วยดูแล หรือลงโทษหากมีความประพฤติไม่เหมาะสมหรือมีความประพฤติผิดต่อกฎธรรมเนียมสังคม โดยมีหลักฐานเกี่ยวกับผี ดังปรากฏในงานศึกษาของตรึง เจีย (2518) ว่า

เขมรในสมัยก่อนประวัติศาสตร์มีความเชื่อภูตผีวิญญาณ สิ่งเหนือธรรมชาติ โดยเชื่อว่า ผู้ที่ตายไปวิญญาณไม่ขาดสูญ ซึ่งวิญญาณเหล่านี้จะเกิดในภพต่อไปตามเหตุ กรรมที่สร้างมา วิญญาณของผู้ที่ตายไปจะยังอยู่เคียงคู่กับญาติ ๆ เพื่อช่วยดูแลให้ความคุ้มครอง ซึ่งวิญญาณเหล่านี้เรียกว่า เนี่ยะตา ถ้าเป็นผู้หญิงเรียกว่า โดน ฉะนั้น จึงมีการเรียกร่วมกันทั้งสองว่า โดน+ตา การตั้งคำว่า โดน อยู่ข้างหน้า โดยเชื่อว่า สมัยก่อนให้สิทธิผู้หญิงเป็นใหญ่ เป็นผู้นำ (กรณีในโบราณนิทานเรื่องพระทองนางนาคิ) สมัยเขมรตั้งเมืองหลวงขึ้นนครพนม “ฟูนอน” มีคำพูดที่ว่า “กลุ่มชาติพันธุ์เขมรดั้งเดิมมีความ

เชื่อว่า ฤๅติผีเนี่ยะกัตาและปิศาจต่าง ๆ ทั้งนี้ เนื่องด้วยได้รับเอาวัฒนธรรมอินเดีย ความเชื่อเรื่องฤๅติผี วิทยาณเหล่านี้ได้พัฒนามาเป็นตัวเป็นตน โดยตั้งพนม (ภูเขา) และสร้างประสาทพนม (ประสาทพนมดา ประสาทพระวิหาร ประสาทพนมโกรม ประสาทพนมบาณอน เป็นต้น) มาเพื่อเป็นตัวแทนแห่ง วิทยาณทั้งหลายนั้น เมื่อลัทธิพราหมณ์ ศาสนาเข้ามา (ในสมัยเมืองหลวงเขื่อนเจนา) ได้สร้างคิ่วลึงค์ ตั้งไว้ในประสาท โดยให้ความสำคัญว่า เป็นตัวแทนแห่งวิทยาณเรียกว่า เนี่ยะตา

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าชิวิตโยน โสคติญาณโณ สังฆนายก คณะมหานิกายได้ศึกษาและให้ข้อมูลไว้ว่า (พุทธ ศาสนบัณฑิต, 2511) อารักษ์เนี่ยะตาเป็นวิทยาณที่ให้ความดูแล ปกครอง อารักขา ซึ่งในสังคมกัมพูชาเรียกว่า ดวงวิทยาณผีลบากสา หรือดวงวิทยาณของบรรพบุรุษที่ยังเป็นห่วงแห่งหรือดวงวิทยาณที่ตั้งขึ้นเพื่อให้ความ ดูแลบ้านเมืองและชุมชนนิคม ซึ่งปัจจุบันนี้ตามความหมายของท่าน หมายถึง ลบากสา (เนี่ยะตา) ที่ตั้งอยู่ในวัด (ฉิม กระอเสม และจาบพิน, 2494; ตรึง เงีย, 2547)

สมัยยุคนครมาจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อดวงวิทยาณหรือเนี่ยะตาเริ่มปรากฏขึ้นเป็นรูปร่างชัดเจน ในลักษณะเป็นตัวแทนที่สร้างขึ้นจากหิน ไม้ ดินเหนียว เรียกชื่อไปตามการนิยมนับถือกันว่า ศักดิ์สิทธิ์ ชลิ่ง สามารถปกป้องและให้กำลังใจได้ เช่น เชื้อเนี่ยะตาบองแดก เนี่ยะตากระหอมคอ (พนมเปญ) โลกตาเรียช (ราช) (จังหวัดเสียมเรียบ) เนี่ยะตาเคลียงเมือง (จังหวัดบัตดาบอง) ถ้าเป็นผู้หญิงเรียกว่า โดนโตย ยายเทพ ยาย เม้า ยายกระพมณูก เป็นต้น (เดวิด แชนด์เลอร์, 2546; เมียจ บุญณา, 2543)

มิเชล ตราณะ (2546) กล่าวว่า เนี่ยะตาเป็นราชพิธีในพระมหากษัตริย์เขมรทุกพระองค์ที่ปรารถนาเพื่อให้ ผู้ที่เข้าทรงสถิต (เลี้ยงรูป) ได้บอกเหตุการณ์และชะตากรรมของบ้านเมือง เหตุโศกกลางที่จะเกิดขึ้น ส่วนราษฎร สามัญชนอนุญาตให้หมี่หรือให้เล่นเนี่ยะตาได้ (ทรงสถิต) ท่านบอกอีกว่า เดิมเรียกว่า เทพยดาหรือเทพดา และ คำนี้ได้เรียกเรื่อยมาตามยุคตามสมัย ในที่สุดเรียกว่า เนี่ยะตา (ชาญชัย คงเพียรธรรม, 2556)

ดวงวิทยาณเนี่ยะตาตามความหมายที่สังคมกัมพูชาเรียกกันในการพิธีทรงสถิตรูปเรียกว่า เข้าแม่ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 อย่าง ดังนี้

1. ผู้ทรงร่างอารักษ์เนี่ยะตา/แม่มด (Medium) เป็นรูป/ตัวแทนดวงวิทยาณของผู้ที่ตาย โดยมีทรงร่าง จะมีเสียงและการกระทำของผู้ทรงร่าง มีอาการทำที่เหมือนคนยังมีชีวิตอยู่ทั้งการขออาหาร เสื้อผ้าและความ ต้องการอื่น ๆ
2. ผู้สื่อความ (Interpret of Medium) ตามธรรมเนียมกัมพูชาในพิธีทรงร่างสถิตรูปเรียกว่า โดนสนม เป็นผู้สื่อความจากผู้ทรงร่างรูปเพื่อซักถามปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวหรือเหตุการณ์บ้านเมือง สังคมและ เรียกร้องขอความช่วยเหลือ หาวิธีทางแก้ไขปัญหาเกิดขึ้นหรือช่วยดูแลผู้เจ็บป่วย

ในครอบครัวหนึ่งประกอบด้วยเชื้อสาย 2 อย่าง คือ ฝ่ายพ่อ (Paternal Lineage) และฝ่ายแม่ (Maternal Lineage) การที่จะทรงร่างสถิตรูปต้องไปหาหมอดูเพื่อรู้ว่า ในครอบครัวมีปัญหาอะไร (สมัยก่อน เพื่อจะรู้เหตุการณ์บ้านเมือง) แต่สมัยนี้เพื่อดูแลโรคไข้เจ็บป่วย ทำให้ครอบครัวมีแต่เหตุเลวร้าย เกิดความ เดือดร้อน ความไม่สบายใจ เมื่อหมอดูหาสาเหตุเห็นว่า เกิดจากฝ่ายพ่อหรือแม่ ก็จะจัดพิธีให้ทรงร่างสถิตรูป

พิธีทรงร่างอาร์กซ์เนียะตา/แม่มด ตามความเชื่อในสังคมกัมพูชาโบราณ (ปัจจุบันยังมีอยู่ในชนบท) เมื่อครอบครัวมีเหตุไม่สบายหรือเกิดความเดือดร้อนใจ เช่น เจ็บป่วยไข้ ก่อนที่จะนำไปหาหมอ (สมัยก่อนไม่มีแพทย์) ผู้ปกครองหรือญาติจะไปหาหมอดูเป็นเบื้องต้นก่อนเพื่อหาสาเหตุ เมื่อรู้ว่า เหตุเกิดจากความประหลาดไม่เหมาะสมของญาติฝ่ายพ่อ/ฝ่ายแม่ ตามความเชื่อของคนแก่คนเฒ่าในชนบท จะต้องจัดให้มีพิธีทรงร่างสถิตรูป (เลี้ยง) อาร์กซ์เนียะตาหรือแม่มดเพื่อขอความอภัยที่ญาติฝ่ายพ่อหรือฝ่ายแม่กระทำผิดในคลองธรรมนิยม ประเพณีและขอให้อภัยโทษ ในพิธีทรงร่างสถิตรูปนี้ดวงวิญญาณอาร์กซ์เนียะตาไม่ทรงสถิตได้ง่าย ๆ ผู้อยู่ในพิธีต้องเรียกร้องหลายครั้งหรืออาจเป็นชั่วโมง มีเล่นเพลงดนตรีทรงสถิตโดยเฉพาะ ส่วนผู้เล่นดนตรีต้องตีกลองหรือส่วนดนตรีอื่น ๆ ให้มีเสียงดังพร้อม ๆ กับเสียงเรียกร้องจากผู้เข้าร่วมในพิธีทรงร่างสถิต เมื่อเนียะตาเข้าสิงแล้วจะมีเสียงเว้ ว๊าส ฮี ฮีส ขึ้นอย่างดัง และตัว ขา แขน สัน กระโดดโลดเต้นตามจังหวะเพลงดนตรี ถือเทียนและนับจำนวนของที่เอามาเชื่อว่า ครบตามจำนวนประเพณีหรือไม่ ถ้าครบก็แสดงความพอใจ ถ้าไม่ครบ จะทำตัวในลักษณะงอน ไม่พอใจ บอกให้เอามาให้ได้ ส่วนผู้ที่เล่นเพลงดนตรีเมื่อเห็นดวงวิญญาณมาทรงร่างสถิตจะยิ่งเล่นเสียงดังและเร็วกว่าเดิม โดยดวงวิญญาณที่ทรงร่างสถิตรูปแล้วมักจะถือเครื่องมือที่ตนชอบมากที่สุด

มิเชล ตราณะ (2546) กล่าวว่า สิ่งที่มาทรงสถิตส่วนมากจะชอบถือมีด ดาบ มัดผ้าแดงที่หน้าผาก มือขาแขนสั้น เคี้ยวฟัน หน้าตาน่ากลัว กระโดดเต้นไปเต้นมา สื่อสารด้วยภาษาเทพหรืออาร์กซ์เนียะตาผู้สื่อความกับดวงวิญญาณสักถามผู้ที่ทรงร่างว่า ใครทำให้ลูกเจ็บ/ลูกช้ำไม่สบาย เป็นผีฝ่ายพ่อหรือแม่ หรือเป็นผีมาจากที่อื่น รูปทรงร่างสถิตตอบว่า เป็นญาติฝ่ายนี้ ๆ หรือมีไข้มาแต่ดวงวิญญาณผีคนอื่น ผู้สื่อความกับดวงวิญญาณสักถามหาสาเหตุว่า ทำไมต้องมาทำให้ลูกเจ็บเป็นแบบนี้ มีความประสงค์อะไร ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับบ้านเมืองผู้สื่อความจะถามเรื่องเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น และขออนุญาตบอกวิธีทางแก้ไข สิ่งสถิตหรือดวงวิญญาณจะบอกตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น กรณีสิ่งดวงวิญญาณบรรพบุรุษทรงร่างจะบอกตามความเป็นจริงว่าเป็นตามเหตุที่ตนไม่พอใจ ผู้ศึกษาเคยเข้าร่วมในพิธีนี้หลายครั้ง สังเกตเห็นว่า ส่วนมากดวงวิญญาณจะไม่พอใจกับลูกหลานที่มีความขัดแย้งกัน ลูกสาวแอบมีผู้ชายโดยผิดทำนองคลองธรรม บางครั้งลูกสาวของญาตินั้น ๆ มีผู้ชายมาพูดคุย แม้แต่พูดตาดินคนอื่น หรือบางครั้งตนไม่พอใจเมื่อเห็นลูกหลานล้มผู้ตายไปโดยไม่ทำบุญอุทิศให้หรือบางครั้งตนชอบบริโภคอาหารหรือเสื้อผ้าชนิดอื่น ๆ แต่ญาติไม่เชื่อนุทิศให้ สมัยปัจจุบันมีแพทย์ทันสมัยเมื่อไม่สบายลูกหลานนำไปหาหมอ ลืมผีฝ่ายพ่อแม่ ดวงวิญญาณเหล่านั้นไม่พอใจ ทำให้ลูกหลานป่วยไข้หรืออยู่ไม่เป็นสุข กระสับกระส่าย รำรอนใจ การที่จะให้ดวงวิญญาณบุรุษหรือเนียะตาทรงร่างให้อภัยโทษในการกระทำสิ่งที่ผิดคลองธรรม นอกรีตขนบธรรมเนียมประเพณี ต้องมีการเซ่นสรวงตามคำสั่งของวิญญาณทรงร่างเมื่อทรงร่างได้ให้อภัยและให้ลูกเจ็บ/ลูกช้ำ (คนที่กำลังไม่สบายอยู่) ดีขึ้นเป็นปกติ ตามความเชื่อในสังคมต้องจัดพิธีอีกหนึ่งเรียกว่า พิธีตามหาวิญญาณหรือเรียกขวัญ โดยญาติจะเอาตะกร้า กะเป๋นไปจับวิญญาณหรือขวัญ (เฉพาะในความเชื่อในประเทศกัมพูชา) ของผู้ที่ไม่สบายกลับคืนมา โดยมีร้องประพันธ์เพลงในความเชื่อของสังคมกัมพูชาว่า เมื่อมีคนไม่สบาย เจ็บป่วยไข้ หลังจากจัดพิธีทรงร่างดวงวิญญาณแล้ววิญญาณหรือขวัญจะออกจากร่างไปอยู่ใต้ต้นไม้ที่ร่มเย็น ญาติ ๆ จะต้องเรียกขวัญกลับคืนมา

ความเชื่อเรื่องทรงร่างวิญญาณบุรุษ ไม่เพียงแต่เรื่องอาร์กซ์เนียะตาเท่านั้น แต่มีความเชื่อของคนในสังคมที่เชื่อว่า เมื่อมีคนเกิดมาใหม่ ญาติหรือพ่อแม่ต้องจัดให้มีพิธีหนึ่ง คือ การรับเอาครู ซึ่งคนในชนบทเกิดมา

ต้องมีครุกำเนิด โดยครุกำเนิดนี้ให้ความคุ้มครองดูแล ไม่ให้มีความอันตรายมาถึง การทรงร่างครุมีความงดงามกว่าการทรงร่างวิญญาณ ซึ่งครุนี้จะสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตนมากกว่า ไม่กินเหล้า กินเนื้อเหมือนทรงร่างวิญญาณบุรุษ (โดนตา) กินแต่หมากพลูและสุบบุหรี่

ผู้ศึกษาเคยสังเกตเห็นการจัดพิธีทรงร่างบรรพบุรุษ ผู้ที่ทรงร่างจะพูดคุยกันด้วยภาษาเทพหรือภาษาเนียะตาเหมือนลักษณะเจรจากันสองฝ่าย ผู้ศึกษาเคยซักถามผู้ร่วมในพิธี โดยเขาบอกว่า วิญญาณบุรุษกำลังเจรจาทูลขออนุญาตจากครุกำเนิดเพื่อทรงร่างและบอกสาเหตุที่จะเข้ามา ภาพลักษณะแบบนี้บางครั้งคนหนึ่งทำหน้าที่สองคนเพื่อแย้งโต้กัน คือ วิญญาณบรรพบุรุษกับวิญญาณครุกำเนิดในสถิตร่างเดียวกัน

สำหรับความเชื่อเรื่องทรงร่างวิญญาณบรรพบุรุษนี้ เมื่อประเทศเริ่มพัฒนาหรืออยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส พิธีนี้เริ่มสูญหายไป โดยการบังคับ ชูไม่ให้ทำ โดยเฉพาะในสมัยการปกครองของพล พต (Pol Pot: 17 เมษายน 2518 ถึง 7 มกราคม 2522) หัวหน้าเขมรแดงไม่ชอบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อหรือการนับถือศาสนาจึงถูกปฏิเสธในสังคม โดยเขาเข้าใจว่า เป็นสิ่งมลายทางจิตใจ (เดวิด แชนด์เลอร์, 2546) เป็นสิ่งที่ทำให้คนเกียจคร้าน แต่อย่างไรก็ตาม ความเชื่อเหล่านี้ก็ยังติดอยู่ในสังคมกัมพูชามาจนถึงปัจจุบัน

อารักษ์ผู้ปกป้องในบริบทสังคมไทย

ความเชื่อผีกับผู้ปกป้องมีอยู่ในดินแดนหรือในวิถีของชุมชนและสังคมมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ดังปรากฏในงานของศิริพร ณ ถลาง (2555) ในเรื่องอารักษ์บ้าน-อารักษ์เมือง การดำรงอยู่ของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีอารักษ์ในวิถีชีวิตไทย-ไทในปัจจุบัน ซึ่งเสนอแนวคิดเรื่องอารักษ์ในประเทศไทยในประเด็นว่า

ความเชื่อเกี่ยวกับผีอารักษ์เป็นความเชื่อดั้งเดิมของชนชาติไทและชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอุษาคเนย์ โดยนำเสนอบทสังเคราะห์ลักษณะการดำรงอยู่และบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีอารักษ์ในสังคมไทยปัจจุบันจากกรณีศึกษา 2 กรณี คือ กรณีศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีอารักษ์บ้านของชาวไทลื้อที่บ้านไม้ลุงชน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และกรณีศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับอารักษ์เมืองเชียงใหม่ ผลจากการสังเคราะห์ข้อค้นพบที่สอดคล้องกันจากทั้งสองกรณีศึกษาเป็นประเด็นเรื่องพลวัตและการผสมผสานทางความเชื่อและพิธีกรรมระหว่างความเชื่อเรื่องผีอารักษ์ของชาวไทลื้อกับชาวไทยวนล้านนา และระหว่างความเชื่อเรื่องผีอารักษ์กับพุทธศาสนา นอกจากนี้ ทั้งสองกรณีศึกษายังยืนยันว่า ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีอารักษ์ยังคงมีบทบาททางจิตใจและบทบาททางสังคม...ปรากฏการณ์ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีอารักษ์ในดินแดนชนชาติไทกลุ่มต่าง ๆ ในหลายแง่มุม ทั้งในฐานะความเชื่อดั้งเดิม ทั้งปรากฏการณ์ทางความเชื่อเรื่องผีอารักษ์ที่มีการผนวกรวมกับความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษและผีวีรบุรุษ และปรากฏการณ์การใช้ผีอารักษ์ในฐานะเป็นสื่อแสดงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในบริบททางสังคมไทยในปัจจุบัน

ดังปรากฏในหลักฐานหนังสือที่บันทึกโดยนักบวชชาวฝรั่งเศส ฌ็อง-บาติสต์ ปาลกัว (ฝรั่งเศส: Jean-Baptiste Pallegoix: ค.ศ. 1805-1862/พ.ศ.2348-2405) หรือที่รู้จักในนามพระสังฆราชปัลเลอกัวซ์ ที่บันทึก

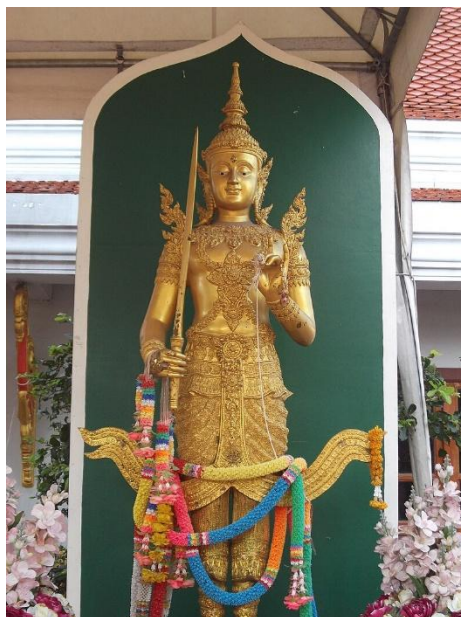
ในหนังสือเล่าเรื่องกรุงสยาม (Description du Royaume Thai ou Siam) อันเกี่ยวกับศาลหลักเมือง ดังข้อความที่ว่า

มงเซญูร์ บรูกีแอเรส์ (Monseigneur Bruguières) ได้เล่าไว้ในจดหมายของท่านเกี่ยวกับ ประเพณีการถือโชคกลางของอนารยะอันมีอยู่ในประเทศสยามทุกครั้งเมื่อจะมีการสร้างประตูเมืองใหม่ ข้าพเจ้าเองก็เคยอ่านพบเหตุการณ์คล้าย ๆ กันในพงศาวดารสยามเหมือนกัน ข้าพเจ้าไม่ยืนยันว่า จะเป็นความจริงดังที่เล่าลือกันนัก เขาว่า กันดังนี้ เมื่อสร้างประตูเมืองใหม่ในกำแพงพระนคร หรือแม้ เพียงซ่อมขึ้นใหม่ ไม่ทราบว่าเขาใช้กำหนดกฎถือโชคถือกลางข้อไหนที่ว่า ต้องฆ่าคนที่บริสุทธิ์ คือ ไม่มี ความผิดเสียสามคน การกระทำอันป่าเถื่อนนั้นมีดังนี้ คือ หลังจากทีพระเจ้าแผ่นดินได้ทรงปรึกษากับ ขุนนางผู้ใหญ่เป็นการลับแล้วก็ส่งราชบุรุษคนหนึ่งไปที่ประตูเมืองที่จะดำเนินการซ่อมแซมนั้น นาน ๆ ครั้ง ราชบุรุษนั้นจะทำทีตะโกนเรียกหาใครคนหนึ่งนั้นขึ้นมามาตั้ง ๆ เขาออกซื้อประตูเมืองนั้นข้าซาก หลายครั้งหลายหนปรากฏอยู่เนื่อง ๆ ว่า ประชาชนที่ผ่านไปมา เมื่อได้ยินเสียงร้องเรียกทางเบื้องหลัง ก็มักจะเหลียวหน้ามาดู ทันใดนั้นราชบุรุษกับพวกก็จะเข้ารุมล้อมจับเอาคนที่เหลียวหน้ามาดูนั้นไป สามคน อันเป็นที่แน่ว่า ชะตาชีวิตของเขาถึงชาติแล้ว ไม่มีการปฏิบัติใด ๆ สัญญาประการใด ๆ หรือ การเสียสละใด ๆ ที่จะช่วยชีวิตเขาไว้ได้ เขาหลุดหลุมใหญ่ขึ้นในช่องประตูเมืองนั้นแล้วผูกเสาคานใหญ่ ชักขึ้นไปเหนือหลุมนั้นในระดับสูงพอสมควร โยงไว้ด้วยเส้นเชือกสองเส้นหว่านให้เสาหรือขึงนั้น แขนงอยู่ตามทางนอน เหมือนอย่างลูกหีบ (Presoir) ฉะนั้น ครึ่งถึงวันกำหนดที่จะกระทำการอันอรุณ นี้ ก็เลี้ยงดูผู้เคราะห์ร้ายให้อิ่มหนำสำราญแล้วแห่แหนไปที่หลุมนั้น พระเจ้าแผ่นดินและข้าราชการ ก็จะเสด็จและไปให้ความเคารพด้วย พระเจ้าแผ่นดินมีรับสั่งให้บุคคลทั้งสามนั้นเฝ้าประตูเมืองไว้ด้วย และให้เร่งแจ้งข่าวให้รู้เกลือกว่า มีอริราชศัตรูหรือผู้คิดกบฏจะยกเข้าโจมตีพระนคร ครั้นแล้วเขาก็ตัด เชือกปล่อยให้เสาหรือขึงหล่นลงมาบนศีรษะผู้เคราะห์ร้าย ผู้ตกเป็นเหยื่อของการถือโชคกลางนั้น บี้แบนอยู่ในหลุม คนไทยเชื่อว่า ผู้เคราะห์ร้ายเหล่านี้จะกลายสภาพเป็นอารักษ์จำพวกที่เรียกกันว่า ผี (Phi) ราษฎรสามัญบางคนก็กระทำการฆาตกรรมแก่ทาสของตนในทำนองเดียวกันนี้ เพื่อใช้เป็นผีเฝ้า ขุมทรัพย์ที่ตนฝังซ่อนไว้

ถ้าหญิงคนใดแท้งลูก เขาจะเรียกหมอผีมา นำเด็กตายคลอดนั้นลงใส่หม้อดิน ถือไว้ในมือซ้าย ส่วนมือขวาถือดาบ ครั้นไปถึงชายน้ำ ก็พร่ำสาธยายมนตร์สาปลูกกรอก (Avorton) นั้นแล้วฟันหม้อ อย่างแรง โยนทิ้งน้ำไป หมอผีบางคนก็เลี้ยงลูกกรอกนั้นไว้ เรียกกันว่า เลี้ยงผี กล่าวกันว่า หมอผี เหล่านี้สามารถใช้คาถาอาคมบันดาลสิ่งมหัศจรรย์ได้หลายประการ สามารถใช้ผีร้ายไปสิงในร่างกาย ของบุคคลที่ตนจะก่อความรำคาญให้ได้ ผีร้ายที่ส่งไปนั้นรู้จักกันในชื่อว่า กระสือ (Kasu) กระหัง (Kahang) และจะกละ (Xakla) เมื่อมันเข้าสู่สิงอยู่ในร่างกายของมนุษย์แล้ว มันก็จะกินตับปอดหัวใจ แล้วก็ถึงลำไส้ บุคคลผู้นั้นจะผ่ายผอมลงไปในทันตาเห็นทีเดียว ผอมแห้งลงไปทุกที ในที่สุดก็จะตายใน ไม่ช้า เมื่อก่อนนี้หมอผีอาจเสกหนังควยทั้งผืนย่นลงมาเหลือเท่าเมล็ดถั่วได้ เมื่อใส่ลงไปในการอาหารของ

บุคคลที่ตนปรารถนาจะทำร้ายแล้ว พอกลื่นลงไปเท่านั้น หนึ่งจะบานอย่างน่ากลัวจนพุงของบุคคลที่บริโภคเข้าไปโดยไม่รู้ตัวนั้นแตกตาย (ม. ปาลเลอร์กัซ, 2549)

นอกจากนี้ ยังมีงานที่สะท้อนแนวคิดและลักษณะความเชื่อไว้ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ งานของพระมหา วีรพล วีรพล (สิงสาร) และคณะ (2566) เรื่องสถานะและบทบาทของอารักษ์หลวงนครน่าน และในงานของ มานิตย์ โศกค้อ และปฐม หงษ์สุวรรณ (2560) เรื่องบทบาทของตำนานและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีมหีเห็ดดีใน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี ในงานศึกษาของอานันท์ กาญจนพันธุ์ (2525) ในเรื่องเจ้าที่และผีป่วน: พลวัตของความรู้ชาวบ้านอำนาจและตัวตนของคนท้องถิ่น โดยงานทั้งหมดสะท้อนถึงความรู้ที่วาดด้วยอารักษ์ และวิญญาณของผู้ปกครองที่ปรากฏเป็นคติชนในท้องถิ่นจนกระทั่งกลายเป็นส่วนสำคัญของชุมชนและอยู่ใน ฐานะที่เหนือธรรมชาติและมีบทให้คุณให้โทษในเชิงนามธรรมและมีมิติของการควบคุมในแบบศีลธรรมด้วย เช่นกัน

ภาพ 2 พระสยามเทวาธิราช อารักษ์ในสังคมไทย ณ วัดอาวุธวิกสิตาราม กรุงเทพฯ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2558)

แนวคิดวาดด้วยผีกับการเป็นผู้ปกป้อง

แต่เดิมในทุกสังคมคงไม่มีผู้ปกป้องในเชิงหลักการหรือแนวปฏิบัติที่ชัด การเชื่อต่อสิ่งอื่น ๆ ในเชิง นามธรรมจึงมีอยู่ในทุกสังคม รวมทั้งในอุษาคเนย์ที่มีแนวคิดเรื่องผี ซึ่งเป็นชุดควบคุมจริยธรรมทางสังคมชุด หนึ่งที่ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายในเชิงสังคม ดังปรากฏในงานของกฤติ ศรีเกตุ (2564ก) เรื่อง ความเชื่อเรื่องนัตกับการเมืองวัฒนธรรม: พหุวัฒนธรรมท่ามกลางกระแสความเป็นเมืองในมณฑลเลย ที่เสนอ ผลการศึกษาว่า

พหุวัฒนธรรมและประชาธิปไตยเชิงวัฒนธรรมผ่านพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตในพื้นที่มณฑลพะเยา ประเทศเมียนมา ผลการวิจัยพบว่า ในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตมีหลายฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งฝ่ายผู้ปกครองและฝ่ายประชาชนผู้นับถือ นัต โดยฝ่ายผู้ปกครองพยายามเข้ามาควบคุมจัดการหรือกระทั่งทำลายความเชื่อเรื่องนัตในบางยุค แต่พหุวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัต ก็จะเป็นปรากฏการณ์สำคัญในการป้องกันกระแสสุดโต่ง และจะเป็นพื้นฐานสำคัญรองรับกระแสการขยายตัวของเมือง ตลอดจนการพัฒนาประชาธิปไตยของเมียนมาในอนาคต การเมืองวัฒนธรรมนัต พหุวัฒนธรรมประชาธิปไตยเชิงวัฒนธรรมความเป็นเมืองในมณฑลพะเยา

ในงานของกฤติธิ์ ศรีเกตุ (2564) เรื่องนัตพม่ากับการเมืองวัฒนธรรม: ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองวัฒนธรรมในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตในประเทศเมียนมา เสนอผลการศึกษาว่า

1) ความเป็นมาของความเชื่อเรื่องนัตของเมียนมาท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของประวัติศาสตร์ทางการเมือง ประวัตินัตสำคัญ พิธีกรรมการบูชา นัต ตลอดจนผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัต 2) วิเคราะห์บทบาทการต่อสู้ต่อรองและการประนีประนอมของฝ่ายผู้ปกครองและฝ่ายประชาชนในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัต นัตองค์สำคัญจำนวนมากมีประวัติและพิธีกรรมการบูชาเกี่ยวข้องกับการเมือง อีกทั้งพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัต ก็ยังมีผลประโยชน์ที่ส่งผลให้หลายฝ่ายเข้ามาเกาะเกี่ยว 3) ทั้งผู้ปกครองและประชาชนต่างได้เข้ามาเกี่ยวข้องและมีบทบาทในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัต โดยฝ่ายผู้ปกครองได้ใช้อำนาจรัฐควบคุมพื้นที่นี้มาโดยตลอดเพื่อการสถาปนาอำนาจนำของฝ่ายตน พื้นที่ทางความเชื่อเรื่องนัตพม่าจึงเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบประชาธิปไตยเชิงวัฒนธรรมในประเทศเมียนมาเอง

มนทัศน์เรื่องผีในแต่ละสังคมย่อมเปลี่ยนไปด้วยเหตุผลในเรื่องช่วงเวลาและค่านิยมที่มีการเปลี่ยนแปลงและเปลี่ยนไป ดังปรากฏในงานศึกษาเรื่องหน้าที่ทางสังคมของความเชื่อผีบรรพบุรุษไทยโง่ บ้านเกาะแรด จังหวัดนครปฐม (เรณู เหมือนจันทร์เชย, 2558) ที่สะท้อนผลจากการศึกษาว่า

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีบรรพบุรุษและหน้าที่ทางสังคมของความเชื่อผีบรรพบุรุษไทยโง่ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อผีบรรพบุรุษของชาวไทยโง่มีความเกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมที่สืบสานจากอดีตได้อย่างชัดเจน และสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สังคมไทยโง่อย่างยั่งยืน ไทยโง่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีความเชื่อและให้ความสำคัญต่อผีบรรพบุรุษเป็นอย่างมากและมีการสืบทอดความเชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อผีบรรพบุรุษของชาวไทยโง่ที่หมู่บ้านเกาะแรด อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นกรณีศึกษา ในประเด็นต่าง ๆ คือ ความเชื่อเกี่ยวกับผีของไทยโง่

ในงานศึกษาเรื่องผีผู้ชายกับความอ่อนแอของความเป็นชายในสังคมปิตาธิปไตยไทย กรณีศึกษา ภาพยนตร์เรื่องโรงแรมผี (2545) เดอะเลตเตอร์ เขียนเป็นส่งตาย (2549) และผีไม้จิ้มฟัน (2550) (ธนวัฒน์ ปัญญานันท์ และถิรวัฒน์ วรรณพฤกษ์, 2565) ที่สะท้อนผลการศึกษาออกมาเป็นภาพแทนของผีผู้ชายที่ปรากฏในภาพยนตร์ผีไทย เพื่อชี้ให้เห็นมุมมองความอ่อนแอของความเป็นชายในสังคมปิตาธิปไตยแบบไทย ผ่านตัวบทภาพยนตร์ผีไทยคัดสรรที่มีตัวละครผีผู้ชายเป็นตัวละครผีหลักจำนวน 3 เรื่องหลัก ได้แก่ โรงแรมผี (2545) กำกับโดยอนุกุล จาโรทก เดอะเลตเตอร์ เขียนเป็นส่งตาย (2549) กำกับโดยกพล ทองพลับ และผีไม้จิ้มฟัน (2550) กำกับโดยปิยะพันธุ์ ชูเพ็ชร โดยใช้แนวคิดภาพแทน (Representation) ในการศึกษาประกอบกับการศึกษาตัวบท ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบสำคัญของความเป็นชายในสังคมไทย คือ ความเป็นสุภาพบุรุษ แม้เงื่อนไขดังกล่าวนี้จะสร้างให้ผู้ชายมีอัตลักษณ์สู่ความเป็นสมัยใหม่ (ศิวิลส์)

หรือในงานศึกษาเรื่องกระบวนการทัศน์ใหม่ของความเชื่อในสังคมไทย: ผี พราหมณ์ พุทธศาสนา และวิทยาศาสตร์ (พระศุภราชัย สุรสโก และคณะ, 2563) ที่สะท้อนผลการศึกษาว่า

การนำเสนอกระบวนการทัศน์ทางความเชื่อของสังคมไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยนำเสนอการเปลี่ยนจากกระบวนการทัศน์ดั้งเดิม คือ เชื่อว่า มีเฉพาะผี พราหมณ์และพุทธศาสนา มาเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ คือ ผี พราหมณ์ พุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ ซึ่งในบทความนี้ได้นำเสนอว่า กระบวนการทัศน์ผี พราหมณ์และพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งที่เรียกว่า ความเชื่อมากกว่าที่จะเป็นวิทยาศาสตร์แห่งการเรียนรู้ จึงอาจกล่าวได้ว่า วิทยาศาสตร์ในสังคมไทยเป็นเพียงเครื่องมือที่รัฐใช้ในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรม ดังนั้น สถานะทางความรู้ที่แม้ว่าจะปฏิเสธความเชื่อดั้งเดิม แต่ก็ยังไม่สามารถก้าวเข้าสู่ความรู้แบบใหม่ภายใต้บริบทของวิทยาศาสตร์ได้

ในงานศึกษาเรื่องคติความเชื่อเรื่องผีสู่รูปแบบพื้นที่ว่างชุมชนและเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นชาวเขมรถิ่นไทยในบริบทพื้นที่อีสานใต้ (นิโรธ ศรีมันตะ และณัฐิกา นวพันธุ์, 2562) ที่สะท้อนการศึกษาว่า

การดำเนินชีวิตในสังคมชาวเขมรถิ่นไทยยังคง ปรากฏคติความเชื่อในเรื่องผี ซึ่งมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ ผีในสภาพแวดล้อม ผีบรรพบุรุษ และผีในความเชื่อของบุคคล ซึ่งคติความเชื่อเหล่านี้นอกจากเป็นสิ่งที่คอยกำหนดพฤติกรรมและการอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวเขมรถิ่นไทยแล้วยังสะท้อนถึงลักษณะการใช้ที่ว่างในชุมชนและเรือนพักอาศัยพื้นถิ่น เรือนพักอาศัยพื้นถิ่นรูปแบบประยุกต์ และเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นสมัยใหม่ สรุปคือ ความเชื่อเรื่องผีมีผลต่อรูปแบบผังชุมชน ภูมิทัศน์ชุมชน และที่ว่างในเรือนพักอาศัยพื้นถิ่น ซึ่งคติความเชื่อเรื่องผีที่มีความสัมพันธ์ต่อรูปแบบพื้นที่ว่างชุมชน และเรือนพักอาศัยพื้นถิ่น ยังคงมีความสำคัญสืบต่อมาจากอดีตสู่ปัจจุบันของสังคมชาวเขมรถิ่นไทย

ในงานศึกษาของสังกุมิ ละออ (2564) ในเรื่องภาพสะท้อนทางสังคมและกลวิธีการนำเสนอในเรื่องเล่าผีเขมร ที่ศึกษาจากเรื่องเล่าผีเขมรกว่า 100 เรื่อง ที่ได้ข้อสรุปว่า

ชาวเขมรเรียกผีทั่วไปว่า ผี ความเชื่อเรื่องผีในสังคมเขมรจัดกลุ่มตามพัฒนาการทางระบบความเชื่อได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผีดั้งเดิม คือ ผีที่อยู่ในความเชื่อของชาวเขมรมาแต่บรรพกาล กลุ่มผีจากอิทธิพลของศาสนาพุทธ คือ ผีตามคติความเชื่อในศาสนาพุทธ ซึ่งมี 3 จำพวก คือ สัมภเวสี เปรต และอสุรกาย และกลุ่มผีจากวัฒนธรรมภายนอก คือ ผีที่นอกเหนือจากกลุ่มผีดั้งเดิมและผีที่เกิดจากอิทธิพลของศาสนาพุทธ การศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมในเรื่องเล่าผีเขมร 7 ด้าน พบว่า 1. ด้านความเชื่อและค่านิยม ชาวเขมรเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษอย่างเหนียวแน่น 2. ด้านเรื่องไสยศาสตร์มีกลุ่มป้องกัน กลุ่มช่วยเหลือ และกลุ่มทำร้าย 3. ด้านความเชื่อเรื่องพุทธศาสนา ชาวเขมรเชื่อในหลักธรรมคำสอน เรื่องเวรกรรม และเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด 4. ด้านประเพณีพิธีกรรม มีประเพณีบวชแต่งงาน และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผี 5. ด้านการเมืองการปกครอง การเมืองการปกครองระหว่างประเทศเกี่ยวข้องกับสยาม เวียดนามและฝรั่งเศส ส่วนการเมืองการปกครองภายในประเทศเกี่ยวข้องกับเขมรแดง 6. ด้านเศรษฐกิจพบการประกอบอาชีพต่าง ๆ และการเข้ามาของทุนและวัฒนธรรมตะวันตก 7. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมและสิ่งแวดล้อม พบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับผี และคนกับสิ่งแวดล้อมนั้น กลวิธีการนำเสนอในเรื่องเล่าผีเขมรพบว่า 1. กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องพบว่า ใช้คำที่มีความหมายว่า ผี ใช้สัญลักษณ์หรือพฤติกรรมของตัวละครหลัก ใช้ชื่อสถานที่ ใช้วิธีบอกเนื้อหาของเรื่อง และใช้วิธีตั้งชื่อเรื่องเป็นคำถาม 2. โครงเรื่องใช้ความขัดแย้งระหว่างตัวเอกกับคู่กรณีมากที่สุด รองลงมาเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม 3. แนวคิดพบว่า มีผีดีกับผีร้าย 4. เรื่องราวของเรื่องเล่าผีส่วนใหญ่สะท้อนความรัก รองลงมาเกี่ยวกับความโลภ 5. ตัวละครผีมีผีที่ปรากฏตัว และผีที่ไม่ปรากฏตัว

สังกุมิ ละออ และอุเทน วงศ์สถิต (2564) ในงานเรื่องภาพสะท้อนสังคมพุทธในเรื่องเล่าผีเขมร ที่ศึกษาถึงเรื่องเล่าผีเขมร ความเชื่อเรื่องผีเขมร ผีพุทธในสังคมเขมร พบว่า

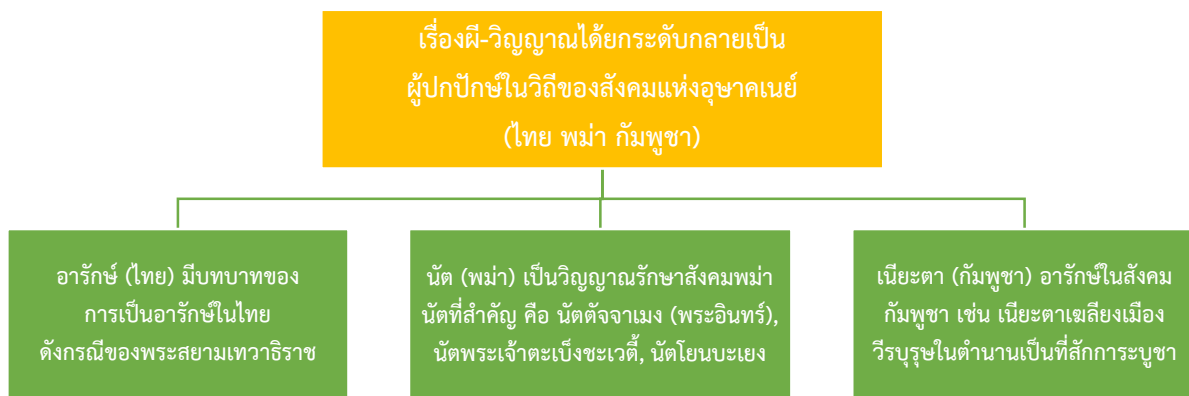
1) ความเชื่อเรื่องผีเขมร ช่วงแรกมีความเชื่อว่า ผีอยู่ในธรรมชาติ อาทิ ในน้ำ ป่า เขา และมีผีบรรพบุรุษ เมื่อรับพระพุทธศาสนาเข้ามา จึงรับเอาคติความเชื่อเรื่องผีในศาสนาพุทธ และเมื่อเครื่องมือสื่อสารพัฒนา จึงรับความเชื่อเรื่องผีจากวัฒนธรรมภายนอก 2) ผีเขมรแบ่งตามพัฒนาการการนับถือได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1. ผีดั้งเดิม คือ ผีที่อยู่คู่กับสังคมเขมรมาแต่บรรพกาล 2. ผีพุทธ คือ ผีที่เกิดจากอิทธิพลความเชื่อของศาสนาพุทธ และ 3. กลุ่มผีจากวัฒนธรรมภายนอก คือ ผีที่เข้ามาในสังคมเขมร เมื่อโลกการสื่อสารก้าวหน้า 3) ภาพสะท้อนทางสังคมในเรื่องเล่าผีเขมร ในกลุ่มผีดั้งเดิม ชาวเขมรเชื่อว่า เป็นผีบรรพบุรุษที่ให้ความคุ้มครอง ควบคุมพฤติกรรมคนในสังคม และช่วยบันดาลความสุขให้ กลุ่มผีพุทธ มี 3 จำพวกตามคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ 1. สัมภเวสี 2. เปรต และ 3.

อสุรกาย ส่วนกลุ่มผีจากวัฒนธรรมภายนอก ชาวเขมรนำเข้ามาเพื่อความบันเทิง ไม่มีพิธีกรรม ส่วนภาพสะท้อนทางสังคมอื่น ๆ จากเรื่องเล่าผีเขมร มีทั้งด้านความเชื่อเรื่องผี ด้านไสยศาสตร์ ด้านพุทธศาสนา และด้านนิเวศวิทยา

จากภาพรวมงานศึกษาที่ยกมาเป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการเป็นผู้ปกปักรักษา ซึ่งปรากฏมีอยู่ในทุกสังคม ซึ่งอาจมีภาวะเปลี่ยนแปลงหรือกลืนกลายไปตามสถานการณ์ของความเป็นเมืองและการพัฒนาการของชุมชน และมีการถูกออกแบบไปตามสถานของแต่ละพื้นที่ แต่มีนัยของการควบคุมทางศีลธรรม เป็นกระบวนการหนึ่งในการควบคุมสังคมในองค์กรด้วยเช่นกัน แนวคิดเรื่องผี ผีแบบเดิม จึงเป็นชุดควบคุมจริยธรรมทางสังคมชุดหนึ่งที่เป็นทั้งอารักษ์และตรงกันข้ามในกรณีที่ไม่เป็นไปตามกติกาหรือกฎทางสังคมที่ถูกออกแบบโดยผี แต่ทั้งหมดมีเป้าหมายเพื่อควบคุมศีลธรรมและขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายในเชิงสังคม

องค์ความรู้ใหม่

ผีกับการเป็นผู้ปกปักรักษา ปรากฏมีอยู่ไทย พม่า และกัมพูชา แม้ปัจจุบันจะมีภาวะเปลี่ยนแปลงต่อความเชื่อหรือความเข้มข้นที่จากหายหรือกลืนกลายไปก็ตาม แต่นัยทั้งหมดมีเป้าหมายเพื่อควบคุมศีลธรรมและขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายในเชิงสังคม ซึ่งสามารถนำเสนอเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

ภาพ 3 ความเชื่อเรื่องผี วิญญาณได้ยกระดับกลายเป็นผู้ปกปักรักษาในวิถีของสังคมแห่งอุษาคเนย์ไทย พม่า และกัมพูชา

สรุป

ผีในมิติของสังคมไทย พม่า กัมพูชา เป็นผู้ควบคุมจริยธรรมทางสังคม เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปวัฒนธรรมผีที่มีอำนาจหน้าที่ในทางสังคมน้อยลงเมื่อเทียบกับจริยธรรมที่มาพร้อมกับความทันสมัย ดังปรากฏผ่านเทคโนโลยีในแบบปัจจุบัน ผีที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้กลายbecomeเป็นค่านิยมทางศีลธรรมในตัวเอง และเป็นเพียงอนุสรณ์แห่งความเชื่อไปพร้อมกับช่วงเวลา แต่ตามชนบทยังมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง ผี

บรรพบุรุษหรือดวงวิญญาณของบุรุษนี้ เมื่อให้ความเชื่อและนับถือจึงกลายเป็นสิ่งที่มีพลังอำนาจเหนือวิสัยของมนุษย์ เป็นสิ่งลึกลับ หากในภาษาคนธรรมดาเรียกว่า ดวงวิญญาณโดนตา ถ้าเป็นในลักษณะทรงเจ้าหรือทรงร่าง/วิญญาณ เรียกอีกแบบหนึ่งว่า อารักษ์เนี่ยะตาหรือแม่มด แม้จะเรียกอย่างไรก็ตาม ความเชื่อทั้งหมดนี้ได้ก่อกำลังลงและเกิดภาวะความเสื่อมถอยที่ทำให้ภาวะเหล่านี้เกิดภาวะชะงักงันจนกระทั่งปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กฤติธี ศรีเกตุ. (2564ก). ความเชื่อเรื่องนัตกับการเมืองวัฒนธรรม: พหุวัฒนธรรมท่ามกลางกระแสความเป็นเมืองในมณฑลพะเยา. *วารสารสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. 51 (1), 1-24.
- กฤติธี ศรีเกตุ. (2564ข). นัตพม่ากับการเมืองวัฒนธรรม: ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองวัฒนธรรมในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตในประเทศเมียนมา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 9 (5), 1820-1839.
- ชาญชัย คงเพียรธรรม. (2556). ความเชื่อเรื่องเนี่ยะตาในสังคมเขมร. *วารสารอินทนิลทักษิณสาร มหาวิทยาลัยทักษิณ*. 7 (2), 47-62.
- ณิคม กระอสม และจาบพิน. (2494). *พระราชพิธีทวาทศมาส*. พนมเปญ: พุทธศาสนบัณฑิต.
- เดวิด แชนด์เลอร์. (2546). *ประวัติศาสตร์กัมพูชา*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำรามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.
- ตริง เงย. (2518). *อริยธรรมเขมร*. พนมเปญ: พุทธศาสนบัณฑิต.
- ตริง เงย. (2547). *ประวัติศาสตร์เขมร*. พนมเปญ: อปรม.
- ธนเดช ต่อสร และคณะ. (2560). ความหมายและการดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ในบริบทสังคมไทย. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*. 9 (2), 152-167.
- ธนวัฒน์ ปัญญานันท์ และถิรวัฒน์ วรรณพฤกษ์. (2565). ผู้ชายกับความอ่อนแอของความเป็นชายในสังคมปิตาธิปไตยไทย กรณีศึกษาภาพยนตร์เรื่องโรงแรมผี (2545) เดอะเลตเตอร์ เขียนเป็นสังต่าย (2549) และผีไม้จิ้มฟัน (2550). *วารสารการสื่อสารและสื่อบูรณาการ*. 10 (1), 325-354.
- นิโรธ ศรีมันตะ และนัฐิกา นวพันธุ์. (2562). คติความเชื่อเรื่องผีสู่รูปแบบพื้นที่ว่างชุมชนและเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นชาวเขมรถิ่นไทยในบริบทพื้นที่อีสานใต้. *วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล*. 28 (1), 35-49.
- พระมหาวีรพล วีรพล (สิงสาร) และคณะ. (2566). สถานะและบทบาทของอารักษ์หลวงนครน่าน. *วารสารมจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*. 7 (2), 1-15.
- พระศุภราชัย สุรัสโก และคณะ. (2563). กระบวนทัศน์ใหม่ของความเชื่อในสังคมไทย: ผี พรหมณ์ พุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น*. 7 (3), 1-14.
- พุทธศาสนบัณฑิต. (2511). *พจนานุกรมเขมร*, พิมพ์ครั้งที่ 5. พนมเปญ: พุทธศาสนบัณฑิต.
- ม. ปาลเลอรั กัวซ์. (2549). *พระสังฆราชปัลเลอรั กัวซ์ เล่าเรื่องกรุงสยาม (Description du Royaume Thai ou Siam)*. สันต์ ท. โกมลบุตร. (ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: ก้าวหน้า.

มานิตย์ ไศกค้อ และปฐม หงษ์สุวรรณ. (2560). บทบาทของตำนานและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีมหีเหศักดิ์ในอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*. 8 (1), 405-422.

มิเชล ตราณ. (2546). *วัฒนธรรมเขมรสุรินทร์*. พนมเปญ: พุทธศาสนบัณฑิต.

เมียง บุญนา. (2543). *ประเพณีและขนบธรรมเนียมเขมร*. พนมเปญ: บายัน.

เรณู เหมือนจันทร์เชย. (2558). หน้าที่ทางสังคมของความเชื่อผีบรรพบุรุษไทยโซ่ง บ้านเกาะแรต จังหวัดนครปฐม. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*. 34 (1), 85-103.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (15 มีนาคม 2558). *พระสยามเทวาธิราช*. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2567, จาก [https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%AA%E0%B8%A2%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%98%E0%B8%B4%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%8A#/media/%E0%B9%84%E0%B8%9F%E0%B8%A5%E0%B9%8C:%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%AD%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%B8%E0%B8%98%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%81%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A1_%E0%B9%80%E0%B8%82%E0%B8%95%E0%B8%9A%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%9E%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8%94_%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%9E%E0%B8%A1%E0%B8%AB%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%84%E0%B8%A3_\(5\).jpg](https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%AA%E0%B8%A2%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%98%E0%B8%B4%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%8A#/media/%E0%B9%84%E0%B8%9F%E0%B8%A5%E0%B9%8C:%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%AD%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%B8%E0%B8%98%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%81%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A1_%E0%B9%80%E0%B8%82%E0%B8%95%E0%B8%9A%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%9E%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8%94_%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%9E%E0%B8%A1%E0%B8%AB%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%84%E0%B8%A3_(5).jpg)

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (17 กุมภาพันธ์ 2563). *นะ (วิญญูณ)*. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2567, จาก [https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%99%E0%B8%B0_\(%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%8D%E0%B8%8D%E0%B8%B2%E0%B8%93\)#/media/%E0%B9%84%E0%B8%9F%E0%B8%A5%E0%B9%8C:20200217_113433_Mount_Popa_Mandalay_Region_Myanmar_anagoria.jpg](https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%99%E0%B8%B0_(%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%8D%E0%B8%8D%E0%B8%B2%E0%B8%93)#/media/%E0%B9%84%E0%B8%9F%E0%B8%A5%E0%B9%8C:20200217_113433_Mount_Popa_Mandalay_Region_Myanmar_anagoria.jpg)

ศิริพร ณ ถลาง. (2555). อารักษ์บ้าน-อารักษ์เมือง การดำรงอยู่ของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผี อารักษ์ในวิถีชีวิตไทย-ไทในปัจจุบัน. *วารสารไทยศึกษา*. 8 (1), 41-68.

ศิริพร ณ ถลาง. (17 ตุลาคม 2561). *อารักษ์บ้าน-อารักษ์เมืองในวัฒนธรรมชนชาติไท: พลังและพลวัต*. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2568, จาก <http://www.thaistudies.chula.ac.th/2018/10/17/%e0%b8%ad%e0%b8%b2%e0%b8%a3%e0%b8%b1%e0%b8%81%e0%b8%a9%e0%b9%8c%e0%b8%9a%e0%b9%89%e0%b8%b2%e0%b8%99-%e0%b8%ad%e0%b8%b2%e0%b8%a3%e0%b8%b1%e0%b8%81%e0%b8%a9%e0%b9%8c%e0%b9%80%e0%b8%a1%e0%b8%b7%e0%b8%ad/>

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2489). *เที่ยวเมืองพะม่า*. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์.

- สัจภูมิ ละออ และอุเทน วงศ์สถิต. (2564). ภาพสะท้อนสังคมพุทธในเรื่องเล่าผีเขมร. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. 9 (3), 1144-1156.
- สัจภูมิ ละออ. (2564). ภาพสะท้อนทางสังคมและกลวิธีการนำเสนอในเรื่องเล่าผีเขมร. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2525). เจ้าที่และผีป่วน: พลวัตของความรู้ชาวบ้านอำนาจและตัวตนของคนท้องถิ่น. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Braun, K. (15 January 2001). *Syncretism in Burma and Thailand*. Retrieved 15 September 2008, from <https://vanhoahoc.edu.vn/nghien-cuu/tai-lieu-tieng-nuoc-ngoai/other-cultures/1082-kelly-syncretism-in-burma-and-thailand.html>